

mariënbuurg

Tijdschrift voor kritisch katholieken | nr.2 - mei 2010

Sexcuses op de keper en de eerwaarde Barbie

Democratie en moraal

Bestaat de natuurwet wel?

Gerard Dekker en een overbodige kerk

De doorgaande route van Jan Hendriks

Katholiek in een rechtschapen samenleving

MARIËNBURG is een uitgave van de gelijknamige vereniging van kritisch katholieken en verschijnt viermaal per jaar.

Eerder heette dit blad 'Nieuwsbrief' en 'MV-NU'.

Dit is jaargang 27, nummer 2.

Overname van artikelen is toegestaan mits voorafgaand contact met de redactie.

© 2010 Mariënbургvereniging

ISSN 1878-8734

Website

www.marienburgvereniging.nl

Redactie

Lambert van Gelder, red.-secr. en eindredacteur

Leon Goertz, redacteur

Jacques van Leeuwen, redacteur

Damiaan Meuwissen, redacteur

Redactie-adres

Per post: Archipelstraat 286, 6524 LR Nijmegen

Per email: redactie@marienburgvereniging.nl

Vormgeving

N-ything Design, Boxmeer

Technische realisatie

Drukkerij Berne, Heeswijk

Abonneren

Abonnementsprijs € 15,- per jaar

Abonnement gecombineerd met lidmaatschap van de vereniging Mariënburg € 25,-

Lidmaatschap van de vereniging zonder abonnement: € 10,-

Abonnementenadministratie: zie Secretariaat

Betaling van contributie, abonnementen en giften via Rabobank 32.99.21.568.

Betaling via automatische incasso heeft de voorkeur.

Zie verder de invulbon achter op dit nummer.

Bestuur Mariënburgvereniging

Erik Jurgens, voorzitter, 020-6761646

Tom van den Beld, 070-3838284

Dominic Brügemann, penningmeester, 0528-231730

Henk Baars, 070-3596817

Email: bestuur@marienburgvereniging.nl

Secretariaat

Postbus 675 – 3800 AR Amersfoort

Tel. 033-4690070

Email: secretariaat@marienburgvereniging.nl

3 "FAKKEL VAN DE
VERNIEUWING"
NAJAARSCONGRES MARIËNBURG
EN GOP

Jan Langelaan

4 DE NATUURWET,
BESTAAT DIE WEL?
HET IS IMMERS ALLEMAAL CULTUUR

Mark van de Voorde

6 VERNIEUWING IS DE
ENIGE DOORGAANDE
ROUTE
EEN INTERVIEW MET JAN
HENDRIKS

Lidy Verdegaal

10 EEN
OVERBODIGE KERK?
HET ADVIES VAN SOCIOLOOG GERARD
DEKKER

Gérard van Tillo

12 "IK VOEL ME VRIJ..."
EEN ZELFPORTRET

Dick Wessels

14 KATHOLIEK IN EEN
RECHTSCHAPEN SAMENLEVING
EEN INTERVIEW MET KEES SCHUYT

Leon Goertz

17 LEZERS SCHRIJVEN MEE

18 DEMOCRATIE EN MORAAAL

Damiaan Meuwissen

EN VERDER:

08 Huub Schumacher: *Vreemde vogels*

09 *Op de keper: Sexcuses*

20 *Eerwaarde Barbie*

Het volgend nummer verschijnt half september.

Bijdragen graag uiterlijk 1 augustus aan het redactie-adres.

**MARIËNBURG- EN GOP-CONGRES (16 OKTOBER):
WAAR BLIJFT DE BESLISSENDE BEVRIJDINGSSLAG,
DIE VOOR KRITISCH KATHOLIEKEN EEN EIGEN,
CONSTRUCTIEVE EN CREATIEVE WEG NAAR EEN
NIEUWE TOEKOMST OPENT?**

"FAKKEL VAN DE VERNIEUWING"

Op 16 oktober 2010 wordt in de Janskerk in Utrecht het jaarlijkse congres van Mariënburg gehouden, deze keer gezamenlijk georganiseerd door *Mariënburg, Vereniging van kritisch katholieken* en door *GOP, Vereniging tot vernieuwing van het ambt in de Rooms-Katholieke Kerk*.

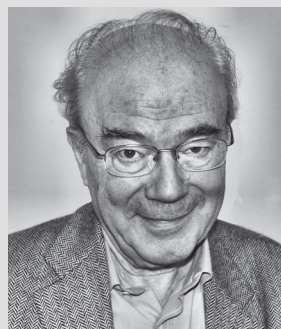
Is dit congres een bescheiden wanhoopsoffensief van GOP'ers, Mariënburgers en overige deelnemers, die nog één keer de rug willen rechten voor vernieuwing en bevrijding van bevoogding binnen de Rooms-Katholieke Kerk? Of is het meer?

Op die dag zullen twee sprekers ons inleiden in deze thematiek: emeritus hoogleraar en theoloog Hermann Häring, naaste medewerker van Hans Küng, en als co-referent professor Angela Berlis, theoloog en priester van de Oud-Katholieke Kerk.

Wij, 'kinderen' van het Tweede Vaticaans Concilie, weten van de hoed en de rand. Wij weten dat wijzelf en veel geloofsgemeenschappen in ijtempo vergrijsen en de ontkerkelijking onverminderd doorgaat. Tegelijkertijd stellen wij vast dat de ontkerkelijking niet automatisch betekent dat geloof en religie passé zijn. Sterker nog, het zoeken naar zingeving, bezinning, plekken voor ontmoeting en gesprek over zaken die ertoe doen in het leven lijkt ondanks het maatschappelijke proces van individualisering onmiskenbaar groot. Veel mensen zoeken naar vormen van geloof die bij hen zelf passen.

Wij hebben de ontkerkelijking zelf aan den lijve ondervonden. Allemaal hebben we daarin onze eigen ontwikkeling doorgemaakt en ondanks alles heeft het katholicisme ons nooit helemaal losgelaten. Wij zijn gelovigen geworden die niet langer bereid zijn zich blind te voegen naar de kerkelijke geloofsdiscipline. In plaats daarvan kiest menigeen uit het rijke spirituele aanbod dat voorhanden is en vult daarmee zijn leven. Wij hebben de ruimte genomen om het leven naar eigen inzicht en behoefte in te richten. Ja, de tijden zijn veranderd en wij met hen! Veel van de christelijke geloofsleer en traditionele katholieke moraal dient te worden gezien met een andere bril. Wij hebben ontdekt dat er niet één waarheid is. Alleen bange kerkleiders en orthodoxe scherpshijpers zullen blijven zeggen dat zij het ware geloof verkondigen. In zijn lezenswaardig artikel van 20 februari 2010 www.rk-kerkplein.org, waarin Hermann Häring o.a. reageert op de

toespraak van Désanne van Brederode tijdens het Mariënburgcongres van 31 oktober vorig jaar, stelt hij een aantal vragen. Ik citeer er twee:

Hermann Häring

Angela Berlis

"Wie nemen in de Nederlandse en in de Duitstalige katholieke kerk de fakkel van de vernieuwing over?" en "Waar blijft de beslissende bevrijdingsslag, die voor kritisch katholieken een eigen, constructieve en creatieve weg naar een nieuwe toekomst opent?"

Kerken zijn vanouds de plekken om de Blijde Boodschap te verkondigen en de spiritualiteit die aan de christelijke traditie eigen is over te dragen. Maar voor veel zoekende gelovigen is hun kerk geen vaste ankerplaats en herberg van geborgenheid meer. Het is er kil en afstandelijk, zo niet vijandig geworden. Sommigen schuilen er nog vanuit een heimwee naar oude tijden, terwijl ze merken dat hun bouwwerk in verval is.

In ons land zijn gelukkig ook geloofsgemeenschappen die met open vizier naar nieuwe vormen van spiritualiteit zoeken en oude geloofsformuleringen hedendaags interpreteren. Maar velen zijn fysiek niet in de gelegenheid zich daarbij aan te sluiten. Desondanks verlangt Gods volk onderweg naar een kerk, die herberg is langs de wegen die het gaat. Kunnen wij daar nog iets aan doen?

Wij hopen dat het congres een brandende fakkel zal worden. U bent van harte uitgenodigd de vlam van de vernieuwing mede brandend te houden, op zaterdag 16 oktober en daarna! Geef u nu voor deelname meteen al op bij het Mariënburgsecretariaat; nadere details volgen!

Jan Langelaan

lid van de voorbereidingsgroep Congres 16 oktober 2010

INDIEN DE TIEN GEBODEN 'NATUURLIJK'
 WAREN ZOUDEN ZE NIET ZIJN
 AANGEREIKT OP DE TOP VAN EEN BERG,
 DAAR WAAR DE MENS ZICH HET HOOGST
 BOVEN DE NATUUR VERHEFT.

DE NATUURWET, BESTAAT DIE WEL?

“Het is tegen de natuurwet.” Met dit argument wil de Kerk wel eens protesteren tegen bepaalde maatschappelijke evoluties of tegen bepaalde verschijnselen van deze tijd. Het beroep op de natuurwet bezorgt de kerkelijke visie op ethische kwesties een universele geldigheid. Immers, het is dan niet de Kerk die het zegt maar het algemeen menselijke aanvoelen, zeg maar het in wezen door allen gedeelde morele besef dat in de menselijke natuur zou zijn ingebakken. Ik vraag mij toch af of zo'n natuurlijke zedenwet zonder meer bestaat, tenminste in die nobele opvatting die de pausen daarover hebben, namelijk dat een bepaald onderscheid van goed en kwaad zo duidelijk in de natuur van de mens ligt, dat het her- en onderkenbaar is voor iedereen in alle tijden en in alle culturen.

Ik ben er weliswaar zeker van dat elke mens 'van nature' weet dat er een verschil is tussen goed en kwaad. Elke cultuur heeft nu eenmaal haar waarden en normen die richtinggevend zijn voor het samenleven. Moreel besef *an sich* is des mensen van alle tijden. Elk mens heeft een geweten, met uitzondering misschien van psychopaten die niet over een moreel kompas beschikken. Psychopathie is echter een geestelijk stoornis waarbij de extreme ik-gerichtheid het morele besef grotendeels of helemaal heeft uitgeschakeld. Psychopaten zijn gewetenloos, in de letterlijke betekenis van het woord. We mogen ze dan ook beschouwen als 'morele' uitzonderingen van de menselijke soort.

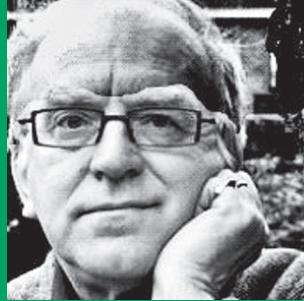
Zogenaamd ingebakken natuur

Hoezeer dus het morele besef en het geweten 'van nature' wezenskenmerken zijn van de mens, is de inhoud evenwel van wat goed is en wat kwaad veel meer cultureel bepaald (in tijd en ruimte) dan we vaak denken. Bij nader toezien moeten we constateren dat bitter weinig van de 'natuurlijk' genoemde zeden echt universeel is (in tijd en ruimte). Ook op het vlak van de zeden is de mens helaas veel meer kind van zijn tijd dan kind van de eeuwigheid.

Aangezien christenen niet van de wereld maar in de wereld horen te zijn – Chesterton zei ooit dat de Kerk “de enige instantie is die de mens ervan kan weerhouden om louter kind van zijn tijd te zijn” – zou het de Kerk sieren als ze afstand zou durven nemen van de zogenaamd ingebakken natuur, maar zonder schroom zou durven vertellen dat zij een door God ingefluisterd inzicht

Mark Van de Voorde, de auteur van dit artikel, is publicist en was tijdens het Belgische kabinet Letermé-2 de adviseur van de premier Yves Letermé en van de vicepremier en minister van Buitenlandse Zaken Steven Vanackere. Hij schrijft op persoonlijke titel.

heeft in het morele handelen, dat de menselijke waardigheid als uitzicht heeft.

Mijn niet altijd vrolijke kijk op het menselijke handelen doet mij trouwens vermoeden dat het door de natuur ingebakken besef grotendeels is ingegeven door zelfbehoud en is gericht op soortbehoud. Niet alleen werd mijn vermoeden al meermaals bevestigd door wetenschappelijk onderzoek ter zake, maar mag het zich ook gesteund weten door de Bijbel: indien de Tien Geboden ‘natuurlijk’ waren zouden ze niet zijn aangereikt op de top van een berg, daar waar de mens zich het hoogst boven de natuur verheft.

Daarmee is helemaal niet gezegd dat deze Tien Geboden tegennatuurlijk zouden zijn, want in de menselijke natuur zit ingebakken dat onze vrijheid van handelen begrensd hoort te zijn. Anders gezegd, er zijn grenzen aan de rekkelijkheid van het geweten. Maar waar de grenzen liggen en wat binnen en buiten die grenzen valt, dat lijkt nogal te verschillen van cultuur tot cultuur en van tijd tot tijd. Het echt universele normbesef, dat we dus eventueel dan toch de natuurwet kunnen noemen, houdt niet veel meer in dan een paar taboes (en dan nog) en vooral een algemeen besef dat je door wanordelijk gedrag vooral je eigen leven en dat van je nakomelingen op het spel zet. Grandioos is die zedelijke code dus niet.

Geen morele instantsoep

Moraaltheologen noemen de natuurwet wel eens ‘de wet van de redelijke orde’. Onze rede zou haar dus gewaar zijn. Die redelijk te ontdekken natuurwet staat evenwel niet gebruiksklaar in de rekken van ons verstand. Zij is geen pakje morele instantsoep. Ze moet worden geactualiseerd in de context van de evoluerende beschaving en in de concrete voorvallen van het leven. Meer nog, de christelijke moraal is niet zomaar redelijk, ze is een oproep tot menselijke waardigheid en naastenliefde. Een roeping dus, en de roeping gaat het verstand te boven.

Moraaltheologen zeggen ook wel eens dat de natuurwet uitgaat van “de neigingen gebaseerd op de lichamelijk-geestelijke

constitutie van de mens”. Ik dacht dat cultuur en derhalve zedelijke cultuur er precies uit bestaat dat de mens een humaniteit tegemoet gaat die ver uitstijgt boven zijn natuur en zijn neigingen (lees: instincten).

Mijn grootste bezwaar tegen het kerkelijke gebruik van het begrip natuurwet is dat de evolutionaire psychologie, de antropologie en de biologie inmiddels hebben aangetoond dat de menselijke natuur niet zo nobel geïntentioneerd is. Ze gaat helaas in wezen uit van het adagium *fressen oder gefressen werden*.

De ‘natuur’ van de mens, dat wil zeggen datgene wat de mens van de natuur heeft overgenomen en waarin hij niet verschilt van de dieren, is niets anders dan zelfbehoud en de overlevingsdrang van zijn zelfzuchtige genen. De natuur is wreed, geil en racistisch. ‘Van nature’ is de mens dat ook. Als ik dus de natuurwet moet volgen, mag ik mijn opponent de kop inslaan, al diens vrouwen tot de mijne maken en mijn gebied afgrendelen voor leden van een andere stam of groep.

Opstanding als kern

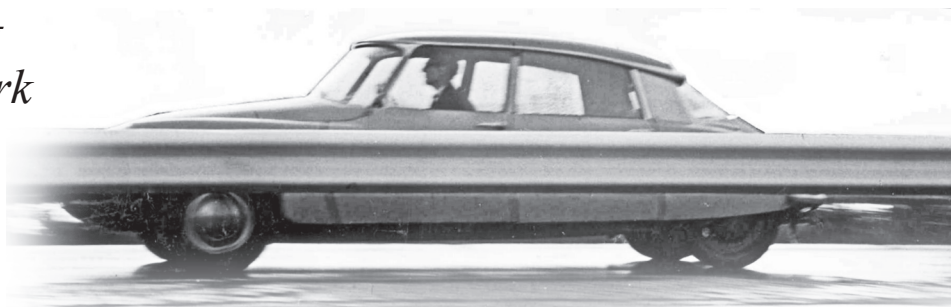
Ik weet wel dat de Kerk iets anders bedoelt, maar haar natuurbegrip stamt uit een in de nevelen van de geschiedenis verdwenen filosofie. Je kunt die terminologie dus niet meer gebruiken. Wat de Kerk ‘natuur’ noemt, is geen natuur maar net datgene wat de mens onderscheidt van de rest van de natuur. Cultuur dus. Of antropologie, in de theologische betekenis van het woord, niet in de cultuurwetenschappelijke.

De Kerk en de paus weten dat ook wel en daarom voegen ze daar altijd aan toe dat de natuurwet alleen slaat op de neigingen van de menselijke constitutie “in de mate dat ze betrekking hebben op de menselijke persoon en diens authentieke verwezenlijking”. Maar als je *de natuur* slechts inroept als het pas geeft, dan is het een erg zwak argument.

Onze moraliteit is geen natuurwet maar een cultuurwet, in de edelste betekenis van cultuur: de opstand van de mens tegen de natuur die hem dier wil laten zijn. Moraal is in alle betekenissen van het woord ‘opstaan’. Als de Kerk dat als haar argument aanvoert, is ze niet alleen oprecht maar brengt ze ook haar moraal in overeenstemming met haar geloof dat de ‘opstanding’ als kern heeft.

Jan Hendriks: “De uitdaging is steeds weer opnieuw de kerk zo aan de tijd aan te passen dat God daarin kan worden ervaren.”

VERNIEUWING IS DE ENIGE DOORGAANDE ROUTE

Van Jan Hendriks, auteur van de bekende herbergboeken en van de ‘Mariënborg’-Special van eind vorig jaar over de kerk als “gastenhuis en herberg”, verscheen onlangs “Kerkvernieuwing...een uitdaging”. Hendriks is specialist in gemeenteopbouw, een discipline binnen de praktische theologie. Dit boek noemt hij zelf zijn testament, het is de neerslag van hetgeen hij – na dertig jaar actief te zijn geweest op het gebied van kerkopbouw – essentieel acht voor het vitaal houden van een moderne geloofsgemeenschap. ‘Mariënborg’ sprak met hem over kerkvernieuwing.

Hoe komt het eigenlijk dat we tegenwoordig zo weinig vernemen over het onderwerp kerkvernieuwing?

“Er wordt wel veel over geschreven, maar het blijft vaak hangen in ecclesiologische beschouwingen over wat wezenlijk is voor kerk-zijn. De eigenlijke vraag van de praktische theologie raakt op de achtergrond. Die vraag luidt, in allerlei bewoordingen: onder welke voorwaarden komen we tot vernieuwing; wat is daarvoor nodig?”

Heeft de verminderde aandacht onder praktisch theologen voor kerkvernieuwing te maken met de vergrijzing en afkalving van de geloofsgemeenschappen?

“De eigenlijke factor lijkt mij te zijn dat de betekenis van de kerk wordt onderschat. Er wordt dan wel gezegd: geloven ja, kerk nee. Dat is te simpel. Het instituut is enerzijds een bedreiging van geloof, anderzijds ook onmisbaar. De godsdienstsocioloog O’Dea sprak al jaren geleden van een dilemma. Dat luidt kort gezegd: als je de oorspronkelijke religieuze ervaring in een institutie

vormgeeft dan dreigt het leven eruit te verdwijnen, maar doe je het niet dan dreigt het geloof te verdampen. De uitdaging is dus steeds weer opnieuw de kerk zo aan de tijd aan te passen dat God daarin kan worden ervaren.”

Voor wie heeft u dit boek bedoeld?

“Dit boek is nu eens niet voor professionals geschreven, maar voor vrijwilligers. Zij zijn het die een parochie of gemeente dragen. Van hen moet de vernieuwing komen. Daarom heb ik in dit boek vooral beschreven wat ik voor hen essentieel vind.”

Wat is uw belangrijkste boodschap?

“Vernieuwing is mogelijk. Blijf niet hangen in het gevoel van machteloosheid. Wij zijn niet aan de goden en de heidenen overgeleverd. De christelijke geloofsgemeenschappen zitten in de huidige tijd als het ware op een rotonde met vele afslagen. Die afslagen zijn: ‘omzien in heimwee’ (restauratie), ‘holle troost’ (we hebben het dieptepunt nu wel gehad), of ‘doffe berusting’. Maar er is ook een afslag ‘vernieuwing’. De vraag is: welke afslag neem je? Blijf niet rondrijden, ga van die rotonde af! Het is dan te hopen dat voor de afslag ‘vernieuwing’ wordt gekozen, want dat is de enige doorgaande route.

Vernieuwen is niet eenvoudig, maar het kan. In mijn werk heb ik ontdekt dat er drie factoren van belang zijn: een weg, een visie, en het vertrouwen dat het uiteindelijk niet van ons afhangt. De eigenlijke opgave is ervoor te zorgen dat dit vertrouwen niet een vrome uitspraak blijft, maar doorwerkt in het model van kerk-zijn en in de keuze van de weg. Dat alles werk ik op een praktische manier uit in mijn boek. Vandaar de ondertitel: Op weg gaan met visie en vertrouwen.”

En u kiest voor het model van de vertrouwensvolle kerk en de weg van de gezamenlijke trektocht?

“Precies! Er zijn twee typen parochies. De angstig bezorgde parochie – die vertrouwt op macht – en de vertrouwensvolle parochie, of zoals Erik Borgman het zegt: de zorgeloze parochie. Zo’n vertrouwensvolle parochie stelt niet alleen in theorie maar

ook in haar praktisch functioneren haar vertrouwen in God, maar ook in elkaar en in haar gasten. Dat vertrouwen bepaalt de identiteit van de kerk, het klimaat. In de vertrouwensvolle kerk worden mensen als subject serieus genomen. Het wordt in zo'n parochie op prijs gesteld als mensen initiatieven nemen en experimenteren. Bij die kerk hoort een conciliaire structuur, waarin men elkaar als het ware aan ronde tafels ontmoet. Dat bepaalt dus ook de procedures en de besluitvorming. Evenals de weg, de methode die zij kiest: niet de georganiseerde reis, maar de gezamenlijke trektocht. Alles.

Jaap Firet, oud-hoogleraar aan de VU, gaf hierbij als voorbeeld Exodus 33. Daar staat kort samengevat dit: God sprak met Mozes op de berg Sinai zoals een vriend spreekt met zijn vriend (dát is nog eens de mens zien als subject!)... in de tent van de ontmoeting (dát is nog eens conciliair)... zij sloten met elkaar een verbond.....(dát is nog eens een gezamenlijke trektocht). Dat is het grondmodel voor de kerk op alle niveaus!"

U was mede-oprichter en jarenlang voorzitter van de oecumenische Stichting Leve de Kerk. U bent zelf gereformeerd. Vanwaar uw belangstelling voor oecumene?

"Kerken kunnen zoveel van elkaar leren. Dat wordt onderstreept met het bijbelse beeld van de kerk als lichaam. 'Je kunt elkaar niet missen' is daarvan de boodschap. Ondanks het feit dat we wat betreft de oecumene op het ogenblik in ebtij verkeren zie ik mogelijkheden voor samenwerking tussen geloofsgemeenschappen. Paus Johannes Paulus II noemde het *de oecumene van de wederzijdse gaven*. Alleen al rondom Arnhem ken ik tien bloeiende geloofsgemeenschappen van diverse snit, maar het zijn allemaal eilandjes. Ze weten soms niet eens van elkaars bestaan.

Het organiseren in een regio van ontmoetingen van grotere en kleinere geloofsgemeenschappen, waarbij telkens weer een andere parochie of gemeente als gastvrouw optreedt, zou ook tot meer samenwerking kunnen leiden. Samenwerking is een bron van bemoediging. 'Mariënborg' zou hierin een rol kunnen

.....
vervullen; het zou het tijdschrift van oecumenisch denkende geloofsgemeenschappen kunnen worden. Een herberg voor de herbergiers."

Bij het woord herberg denk ik meteen aan de gastvrije kerk en aan het werkboek Time Out. Mariënborg heeft een project lopen om het gebruik van dit werkboek te stimuleren.

"Er zijn nogal wat geloofsgemeenschappen die in de jaren negentig bewust gekozen hebben voor het model van de parochie als herberg. Maar na verloop van tijd kan het ideaal vervagen. Dan is groot onderhoud nodig. Even terzijde stappen en je als geloofsgemeenschap de vraag stellen: waar ging het ook al weer om?

Daarvoor is door *Leve de Kerk* het werkboekje *Time Out* ontwikkeld. Dat je op basis daarvan een waardevolle bezinningsdag voor de vrijwilligers kunt houden heeft onder andere pastor Marita Fennema, die al jaren het model gastvrije parochie toepast, aangetoond in haar eigen parochie in Marknesse.

Ik vind het jammer dat Mariënborg dit project beperkt tot het jaar 2010. Parochies plannen lang in het vooruit, en het kan best zijn dat de parochiedag in 2010 al een ander thema heeft. En er zijn ook parochies die een begin willen maken met het model gastvrije kerk, die kunnen *Time Out* daar ook voor gebruiken. Het zou mooi zijn als Mariënborg de sponsoring van deze parochiële bezinningsdagen nog een paar jaar zou kunnen voortzetten."

Vorig jaar december pleitte u in onze Special voor een bijzonder hoogleraar met als leeropdracht de gastvrije kerk. Waarom is die nodig?

"Een bijzonder hoogleraar lijkt mij nodig omdat het concept gastvrijheid dwars door alle disciplines heengaat: kerkopbouw, liturgie, exegese en diaconaal handelen. Het model van de gastvrije kerk is naar mijn overtuiging hét model voor de toekomst.

Ik noemde in die Special vijf redenen daarvoor. Een daarvan is dat dit ook een bijdrage is aan samenlevingsopbouw. In het kader van gastvrijheid maakt het aloude patroon van dominante meerderheid tegenover onmondige minderheden plaats voor bij elkaar

Jan Hendriks (Groningen 1933) studeerde sociologie in Groningen en aan de VU. Stapte van godsdienstsociologisch onderzoek over naar de praktische theologie. Daar specialiseerde hij zich in kerkvernieuwing, waarover hij 14 boeken publiceerde en talloze artikelen. Zijn overtuiging is ook: "Ondanks het feit dat we wat betreft de oecumene op het ogenblik in ebtij verkeren zie ik mogelijkheden voor samenwerking tussen geloofsgemeenschappen."

VREEMDE VOGELS

Stel dat de majesteit, breeduit gezeten achterin haar koninklijke taxi, in de gaten krijgt dat er aan de andere kant van de vangrail iets als een ongeluk gebeurd moet zijn, zou ze dan niet onmiddellijk reageren met: “Jean-Claude, houd eens een beetje in; er is wat gebeurd, ik wil het graag zien.”?

Als ik van mezelf al weet dat ik zo reageer, waarom een koningin dan niet? Het verschijnsel van ramptoerisme moet ergens vandaan komen. Het zal te maken hebben met onze hebbelijkheid graag van de partij te zijn als er ongelukken gebeuren. Het hoeft niet eens duidelijk te zijn wát precies; liever niet zelfs. Het houdt de spanning erin. En mocht het achteraf allemaal meevallen, dan was het toch eventjes goed ernaar te kijken, ja toch!

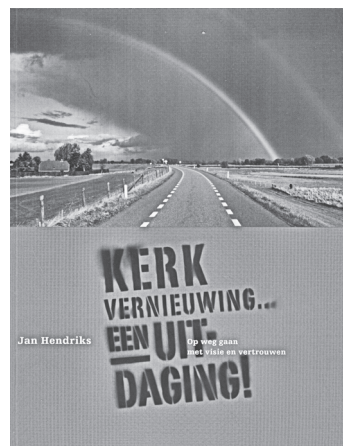
Zoals laatst. Pats! Hele hordes mensen remden af om te kunnen kijken. Ik ook. Files, geflits van camera's, journalisten, je houdt het niet voor mogelijk! Wat er aan de hand was? Te zot voor woorden, achteraf dus. Twee vreemde vogels van geestelijken lagen langs de weg. Nee, niet dood, gelukkig niet, we hebben er toch al zo weinig. Ze lagen wel totaal voor pampus. Reden? Dokter en ambulancepersoneel constateerden bij het tweetal volledige uitputting. Nee, niet om reden van oververmoeidheid vanwege inspanningen waarmee, gezien de berichtgeving van de laatste maanden, vreemde vogels van geestelijken zich afgetobd zouden kunnen hebben. Nee, om heel wat anders. Hun luchtwegen en stembanden waren zowat helemaal naar de Filistijnen. Beide flierefluiter mochten van geluk spreken dat ze nog een beetje adem hadden. Wat was er dan gebeurd?

Daags erna berichtten het de media aan heel Vogelland. Beide vreemde vogels van geestelijken hadden van het Geestelijk Paars Vogelaarbestuur een schier onmogelijke opdracht op hun nek gekregen. Ze moesten álle zanglijsters in het Nederlandse landschap verbieden om nog langer bepaalde deuntjes te fluiten die volgens het Paars Vogelaarbestuur de eigen soort zouden degenereren. Nu begrijpt een kind dat zo'n verbod bij zanglijsters geen enkel effect heeft, al roep je nog zo hard. Zijn zanglijsters immers al zeer moeilijk te mennen, het is helemaal ondoenlijk als het om deuntjes gaat waarmee ze hun vogelhartje extra kunnen luchten. Maar ja, wisten die twee vreemde vogels van geestelijken veel!

Ik vroeg me af: zijn vreemde vogels van geestelijken dan niet verstandiger? Blijkbaar niet. Toen ik van de hand van de Nijmeegse hoogleraar wijsgerige ethiek in Trouw te lezen kreeg dat 'mannen die nu van seminaries komen, vaak niet eens een fatsoenlijke Nederlandse zin uitspreken', en ik vervolgens deze mededeling weer combineerde met het feit dat uitgerekend één van die twee voor pampus liggende vreemde vogels van geestelijken les gaf op zo'n seminarie waar nieuwe vreemde vogels leren zingen, toen vielen voor mij de puzzelstukjes langzaam in elkaar. Misschien hadden ze nog wat langer voor pampus moeten liggen.

Huub Schumacher

te gast zijn. Er is nog veel te reflecteren over en te experimenteren met het thema gastvrijheid. En voor de geloofsgemeenschappen die voor dit kerkmodel hebben gekozen is het van belang dat er blijvend aan vernieuwing en verdieping van inzichten wordt gewerkt, zodat zij bij hun gezamenlijke trektocht steeds weer nieuwe wegen kunnen inslaan."

De auteur van dit interview, mr. A.M.W. Verdegaal, was tot 2008 advocaat-generaal bij het Gerechtshof te 's-Hertogenbosch en is activiteitensecretaris van de Mariënburgvereniging. Jan Hendriks: "Kerkvernieuwing... een uitdaging. Op weg gaan met visie en vertrouwen". Heeswijk, Uitg. Abdij van Berne, 2010; 111 blz. € 15,-. "De Kerk als gastenhuis en herberg", 'Mariënburg'-Special, december 2009, 20 blz.

IN DE RUBRIEK 'OP DE KEPER' PUBLICEERT MARIËNBURG BIJDAGEN VAN EENIEDER AAN EEN DISCUSSIE OVER IETS IN DE R.-K. KERK WAARVAN HIJ/ZIJ VINDT DAT DAAR NOG WEL EENS EEN HARTIG WOORDJE OVER TE ZEGGEN VALT. DAT KAN ZOWEL THEORETISCH ALS PRAKTISCH ZIJN, VAN ERFZONDE TOT DRIE-EENHEID, VAN GENADE VAN BIJSTAND TOT VERRIJZENIS, VAN DE VROUW ALS PRIESTER TOT EUCHARISTISCHE OECUMENE, YOU NAME IT! OM IEDEREEN DE KANS TE GEVEN VAN HAAR/ZIJN HART GEEN MOORDKUIL TE HOEVEN MAKEN, ONDERTEKENEN WIJ DEZE BIJDAGEN STEEDS MET EENZELFDE PSEUDONIEME AUTEURSNAAM. MET EEN CULTIVATOR WORDT EEN STUK LANDBOUWGROND LOSGEWOELD WAARNA HET WORDT GEPLOEGD EN INGEZAAID. – REDACTIE

SEXCUSES

Het woord 'misbruik' is in een tijdsbestek van enkele jaren toegevoegd aan het religieuze jargon. Wie voortaan 'misbruik' zegt, bedoelt seksueel misbruik van minderjarigen door mannen en af en toe ook vrouwen van de clericale en/of religieuze stand, dat door anderen van diezelfde stand stelselmatig in de doofpot wordt gestopt. Die pot had bijvoorbeeld kardinaal Ad Simonis in gedachten, toen hij publiekelijk op de televisie verklaarde dat hij van seksueel misbruik in ons land "niets gewusst" had. 'Ja, een stuk of tien gevallen', zei hij, nog voordat bekend werd dat in ons land 1300 meldingen waren binnengekomen! En iedereen kwaad: wist de kardinaal dan niet dat die Duitse zin precies het tegenovergestelde betekende!? Natuurlijk wist hij dat. Hij had die zin juist uitgezocht om versluierd te kunnen zeggen dat hij op de hoogte is. Want geestelijken onder elkaar weten dat zulke gebeurtenissen bij de avondlijke borrel graag worden doorgeroddeld. Zat de kardinaal dan een potje te liegen? Jazeker! Maar kardinalen kunnen eigenlijk niet liegen, want volgens de moraalhandboeken mogen zij gebruik maken van de zogeheten 'restrictio mentalis': je beweert wel iets, maar voor jezelf maak je een 'geestelijk voorbehoud'.

De paus heeft het nog makkelijker, want diens woorden worden heel vaak als onfeilbaar opgevat. Ten onrechte overigens, want sinds 1950 heeft geen paus meer iets onfeilbaars gezegd. Dus ook nu niet, tijdens de recente wereldwijde 'tsunami' van misbruiken. Benedictus XVI heeft medelijden betoond met de slachtoffers van die misbruiken, hij heeft de misbruikers grote zondaars genoemd. Hij heeft echter aan de slachtoffers geen excuses aangeboden. Dat kon hij ook niet, want hoe kon hij namens de kerk excuus vragen voor iets wat niet namens die kerk bedreven is? Hij kan betreuren dat het zover is kunnen komen dat kerkwerkers tot dergelijke schunnigheden overgingen, maar excuus vragen dienen die zelf te doen. Voorzover ze trouwens nog in leven zijn, want het is wel opvallend dat de meeste 'meldingen' betrekking hebben op de jaren 1960 tot 1980.

Wat B-XVI echter wel kan en moet doen is 'onfeilbare' maatregelen nemen: 1) er mag niets meer in de doofpot gestopt worden, alles moet aan Rome worden doorgegeven; 2) bisschoppen die toch 'doofpotten', worden ontslagen; 3) degenen die misbruikt zijn, zijn verplicht dit door te geven aan de instanties; 4) alle geestelijken van wie het misbruik is vastgesteld worden tot de lekenstand teruggebracht; 5) de artikelen van het kerkelijk recht die over misbruik gaan worden aangepast; 6) per direct wordt het verplichte celibaat afgeschaft; 7) per indirect wordt begonnen met de priesterwijding van vrouwen.

Cultivator

EEN OVERBODIGE KERK?

IN SYSTEMEN DIE AAN HET EINDE VAN HUN EXPANSIE GEKOMEN ZIJN, KEREN DE WERKZAME KRACHTEN ZICH NAAR BINNEN EN KUNNEN EEN VERDEELDHEID TEWEEGBRENGEN DIE HET EINDE VAN DIE SYSTEMEN INLUIDT.

*Gerard Dekker.
Het is de vraag
wat zijn stelling
betekent voor
de kerken van de
Reformatie.*

Getuige haar marginale, ambivalente en reactionaire positie lijkt de kerk, volgens de van huis uit gereformeerde godsdienstsocioloog Gerard Dekker, overbodig te worden. Maar in zijn jongste boek, *Heeft de kerk zichzelf overleefd?*, constateert hij ook dat er nog steeds behoefte is aan *zoiets als een kerk*.

Om enerzijds te voorkomen dat de kerk zich maatschappelijke taken zou toe-eigenen die haar niet toekomen of die in een seculiere maatschappij niet geaccepteerd worden, en anderzijds ter bescherming van het kerkelijk geloofsgoed tegen moderne invloeden, stelt Dekker een splitsing van de kerk voor in een maatschappelijk instituut en een geloofsgemeenschap. De kerk als geloofsgemeenschap zou dan de specifieke kerkelijke taken zoals de geloofsverkondiging en de eredienst moeten verzorgen, en het maatschappelijk instituut, zoals de naam al zegt, alle maatschappelijke taken. In dit instituut neemt dan niet de geestelijkheid het voortouw, maar deskundige leken.

In de kerken zal dit voorstel zeker niet goed vallen, om verschillende redenen. Op de eerste plaats lijkt het theologisch niet goed te verdedigen. De kerken waken over het zielenheil van de leden. De gelovigen leven in sociale verbanden zoals het gezin, functioneren in organisaties en maken deel uit van de samenleving, zodat de kerk voor

al die gremia een boodschap heeft. De kerken moeten juist in de maatschappij functioneren.

Bovendien ontstaat door dit voorstel het beeld dat kerkleden kunnen kiezen voor de religieuze of de maatschappelijke kerk, terwijl in deze laatste godsdienst en geloof niet aan de orde zijn. Waarom dan toch dit voorstel? Verklaringen lijken vooral gezocht te moeten worden in de discipline waaruit het voortkomt en in de traditie van de Reformatie waarin het tot stand kwam.

Spanning

In de godsdienstsociologie is er altijd een spanning geweest tussen het religieus-kerkelijk- en het wetenschappelijk gezag. In de eerste helft van de vorige eeuw werd de godsdienstsociologie vooral bedreven door bedienaren van de kerken en ook in dienst gesteld van die kerken. Later is deze discipline meer in handen gekomen van leken en is zich vooral gaan richten op niet-kerkelijke en niet-expliciet christelijke thema's zoals zingeving, normen en waarden, *civil religion*, *new age*, en meer esoterische en exotische onderwerpen. Voorzover de blik nog op kerk en christendom werd gericht, was er binnen de discipline onder de noemer van secularisatie vooral belangstelling voor de teruggang van kerk en godsdienst.

In het kielzog van de intelligentsia keerden ook veel godsdienstsociologen hun kerk de rug toe, waardoor zij ook niet meer het vertrouwen genoten van de kerkelijke leiding. Dit zou anders kunnen worden, wanneer de maatschappelijke taken van de kerk zouden worden afgesplitst van de religieuze en er een apart maatschappelijk instituut zou komen onder leiding van deskundige leken.

Voor godsdienstsociologen zou het aantrekkelijk zijn hieraan mee te werken. Hierdoor zouden ze weer geaccepteerde leden van de kerk kunnen worden zonder dat dit voor hen godsdienstige verplichtingen met zich mee zou brengen. Verder zouden ook de kerkfinanciën ondergebracht worden in het maatschappelijk instituut, wat voor onderzoekers een aantrekkelijk gegeven is.

Opsplitsing

Het voorstel van Gerard Dekker wordt ook begrijpelijker als je er naar kijkt vanuit de Reformatie. Daarmee heeft het in die zin iets gemeen, dat het weliswaar niet om een afsplitsing van kerken gaat, maar wel om een opsplitsing van de bestaande kerken. Sinds de Reformatie hebben de Gereformeerde Kerken, nu grotendeels opgegaan in de PKN, in Nederland belangrijke posities bemachtigd. Nu het aantal leden van de gereformeerde bloedgroep drastisch is teruggelopen, verdwijnt langzaam maar zeker de kerkelijke basis op grond waarvan zij deze posities claimen.

Een voorlopige oplossing hiervoor is, dat de betreffende bevolkingsgroep zich blijft beroepen op een maatschappelijk calvinisme. Maar het gaat hier om een bevoorrechte groep die snel vervaagt. Het is voor hen veiliger een maatschappelijk instituut op te richten, dat wel onderdeel uitmaakt van de kerk, maar geen verplichtingen met zich meebrengt, en waar

de kerkelijke gezagsdragers niet over gaan. Niet het geloof, maar het lidmaatschap van dit instituut maakt de ingeschrevenen dan toch tot volwaardige leden van de kerk. En zij hebben als zodanig recht op alle maatschappelijke voordelen die dit met zich meebrengt. Bovendien zijn de godsdienstsociologen bij uitstek de deskundigen die in die maatschappelijke instituten het voortouw kunnen nemen zonder last te hebben van het kerkelijk gezag.

Het lijkt erop, dat er door het voorstel tot splitsing in een religieus en een maatschappelijk instituut binnen de kerken geen kerkelijke problemen worden opgelost, maar maatschappelijke en persoonlijke. Te denken valt in het bijzonder aan de problematiek van niet-kerkelijken die tot een bevoorrechte groep willen blijven behoren en van wetenschappers die onkerkelijk zijn, maar toch vooral produceren voor godsdienstig en kerkelijk geïnteresseerden.

Angst en opportunisme

In die zin liggen aan het voorstel van Dekker dezelfde beweegredenen ten grondslag als aan de Reformatie als massabeweging, namelijk angst en opportunisme. Want er waren in die tijd wel vooraanstaande theologen die zich keerden tegen de misbruiken in de kerk, en wat zij zagen als vertekeningen van de ware leer, maar de gewone mensen zaten daar niet mee. Die waren bang voor de natuurlijke en bovennatuurlijke straffen waarmee gedreigd werd als ze zich niet bekeerden tot de nieuwe leer. En ze wilden in aanmerking blijven komen voor de hogere posities. De stelling van Gerard Dekker lijkt eveneens ingegeven door het streven er weer bij te horen en, zoals dat ook bij het ontstaan van de Reformatie speelde, onder het heersend kerkelijk gezag uit te komen. De vraag is wat zijn stelling betekent voor de kerken van de Reformatie. In systemen die aan het einde van hun expansie gekomen zijn, keren de werkzame krachten zich naar binnen en kunnen een verdeeldheid teweegbrengen die het einde van die systemen inluidt. Alleen al hierom zullen die kerken het advies van de auteur niet zo gauw opvolgen.

De auteur is emeritus hoogleraar Godsdienstsociologie aan de Universiteit van Amsterdam en priester van het bisdom Haarlem-Amsterdam.

Gerard Dekker, Heeft de kerk zichzelf overleefd?

Beschouwingen over de rol van de kerk in de moderne samenleving. Zoetermeer 2010, 243 blz., € 19,90.

"IK VOEL ME VRIJ, BEVRIJD VAN ZOVEEL NIET TERZAKE DOENDE 'GELOOFSWAARHEDEN'."

Een zelfportret.

Ik werd geboren in 1924, als tweede van wat later een gezin met negen kinderen zou worden, een gezin van diepgelovige katholieke ouders. Vader civiel ingenieur, zoon van een tabaksfabrikant in Zutphen; moeder dochter van een succesvolle Haagse middenstander.

Als kleine jongen genoot ik van het naïeve onbevroegde geloof, van de prachtige erediensten; misdienaar natuurlijk, en met een mooie jongenssopraan zong ik met volle overgave in het kerkkoor.

Ik kon goed leren, alles interesseerde me. Zo kon ik met weinig inspanning in 1942 een heel goed eindexamen HBS-B doen. Toen naar Delft, studeren voor scheikundig ingenieur. Dat ging niet lang goed, want in februari 1943 sloot de bezetter alle hoger onderwijs voor studenten die weigerden de z.g. loyaliteitsverklaring te ondertekenen. Dus

onderduiken, een rottijd.

In april 1945 werden we bevrijd; ons gezin woonde toen in Venlo. In september van dat jaar ging 'Delft' weer open. Ik pakte de draad weer op. Er kwam een enorme *backlog* van nieuw ingeschrevenen, en voor ons, die onze studie al eerder begonnen waren, was het een race tegen de tijd om die grote meute vóór te blijven. Maar we genoten! Vrij! Weer mogen doen waar je voor stond, bouwen aan je toekomst!

Natuurlijk werd ik (weer) lid van Sanctus Virgilius, de katholieke studentenvereniging. En ik had daarmee ook toegang tot de sociëteit Phoenix van het Delfts Studenten Corps en tot die van de gereformeerde studentenvereniging. Zo ontdekte ik dat er buiten mijn naïeve onbevroegde geloof ook andere levensbeschouwingen waren, die óók leefbaar bleken, dat die katholieke kerk van mij niet alleenzaligmakend was. Een onthutsende ontdekking! Ik had geluk. Ik klaagde mijn nood (jawel: nood!) bij wat toen de 'pater-moderator' heette (nu 'studentenpastor'). Een reuzekerel! Hij zei me: "Luister naar de Scheveningse vissers. Die zeggen: Vertrouw op God, maar doe zelf ook wat."

Zo zette hij me op het spoor van een uiterst pragmatische geloofsbeleving, ik leerde tegen mezelf zeggen: 'Wat wordt er, hier en nu, in deze situatie, van mij verwacht, met wat ik kan, met wat ik niet kan?' Dat was een kolossale ommekeer: weg de extase van wierook en prachtige misgewaden, van veelstemmig gezang en machtig orgelspel. Ik heb daar mijn hele verdere leven steun aan gehad: niet te veel naar boven kijken, maar voeling houden met de grond, kijken naar mensen om je heen, zin geven aan al wat je doet. Dat paste ik ook toe in mijn professionele leven. Ik werkte voor Shell, vrijwel altijd in het buitenland. Drie jaar Indonesië, twee jaar Singapore, twee jaar Trinidad, drie jaar Kenia, twee jaar weer Indonesië, twee jaar Algerije. Overal andere taken, en overal probeerde ik mijn werk te zien in het grotere kader van de dienstbaarheid aan de gemeenschap waarin mijn werk zich afspeelde. In al die landen hebben mijn vrouw en ik steeds geprobeerd de taal van het land te leren. We wilden niet opgesloten blijven in het enge kringetje van de *expatriates*, maar zochten het contact met de mensen van het land. Zo leerden we veel verschillende denkwerelden kennen, en Riet, die al gauw een aardig mondje Arabisch sprak, heeft er in Algerije goede vriendinnen aan overgehouden.

 a mijn pensionering in 1979, op de rijpe leeftijd van 56 jaar, zocht ik contact met een organisatie met de onwelluidende naam van PUM, Project Uitzending Managers. Een club die gepensioneerde mensen uit het bedrijfsleven in contact bracht met ondernemingen in ontwikkelingslanden, die van hun kennis en ervaring zouden kunnen profiteren. In dat kader woonden we een jaar in Sri Lanka, drie maanden in Zambia en tenslotte in Rusland.

In al die landen andere mensen, andere levensbeschouwingen, andere denkwerelden. Je leert relativeren: overal vind je mensen die hún opvattingen, hún religie, hún levensbeschouwing voor de enig ware houden. En het begon bij mij te knagen: waar sta ik eigenlijk? Wat is in mijn religieus beleven van blijvende waarde, en wat is *rubbish*? Ik ging lezen: Teilhard de Chardin, Kant, Hegel, de klassieke filosofen, Sartre, Küng, Kuitert, Whitehead/Hosinski, Marx, Schillebeeckx, Schoonenberg, Fortman, Lyotard... Rijp en groen, alles door en na elkaar. En telkens viel er een stukje op zijn plaats.

 ctief was ik ook, in de Acht Mei Beweging, de Mariënborgvereniging, en in mijn eigen parochie Dijnselburg in Zeist. Met een twintigtal mensen verzorgden we daar lekenvieringen: voorbereidende gesprekken in de groep, gebeden maken, liederen uitzoeken, en zelf voorgaan. Dat was een mooie tijd, waarin we veel inspiratie opdeden en aan parochianen meegaven. Zo'n twintig jaar zijn we daar intensief mee bezig geweest.

Toch bleef de twijfel knagen: sta ik nog wel achter de woorden die ik zeg? Ik sta daar in dienst van mijn medeparochianen en moet dus een voor hen verstaanbare en aanvaardbare taal spreken.

Maar is het ook mijn taal? Hoever moet ik gaan met mijzelf op de achtergrond te schuiven terwille van mijn gehoor?

Toen kwam de klap: alle parochies van Zeist werden bij elkaar geveegd en de enig overgebleven kerk was de Jozefkerk middenin het dorp. Dat was een vrij conservatieve kerk, maar we hoopten daar toch iets van onze hedendaagse geloofsbeleving te kunnen aandragen. Toen werd er een pastoor (met dubbel 'oo') benoemd naar het hart van de bisschop. Lekenvieringen zouden niet dan bij uitzondering (lees: nooit) kunnen plaatsvinden. Voor de groepen die dit jarenlang gedaan hadden kon er zelfs geen bedankje af.

 en van de opgeheven parochies was die van de H.Familie in Zeist-West. Die zat samen met wat nu de PKN heet in één gebouw. We liepen al dertig jaar lang over en weer bij elkaar binnen, namen deel aan elkaars Eucharistievieringen en diensten van Woord en Tafel. Dat werd op een gruwelijke avond in november 2006 door de aartsbisschop bij monde van de gedelegeerde voor de oecumene (!!) à bout portant verboden. Er is veel gehuild die avond en voor mij was dat het moment waarop ik overtuigd was dat dit nooit de kerk kon zijn die ene Jezus van Nazaret bedoeld had.

Ik heb daarna die kerk niet meer gezien. Ik vond wel dat de wellevendheid eiste dat ik dat mijn pastoor moest vertellen. Op de

sympathieke manier die veel behoudende pastoors eigen is, antwoordde hij dat hij hoopte dat ik een plek zou kunnen vinden waar ik me wél thuis voelde. Die heb ik intussen gevonden in Gods Werkhof, het vroegere augustinessenklooster in Werkhoven. Daar kerkt de Werkhofgemeenschap, een vereniging die financieel en inhoudelijk los staat van elk kerkgenootschap, waar een twaalfstal voorgangers van allerlei pluimage voorgaan, waar inbreng is in de vormgeving van de vieringen, en waar eens per twee, drie maanden een 'zondagmorgen anders' wordt gevierd: een viering, opgezet door drie of vier parochianen zonder enige restrictie wat de liturgische vormgeving betreft. Soms heel verrassend en daardoor heel inspirerend. Ik voelde me vrij!

 n langzaam langzaam heb ik, als de schillen van een ui, alle dogmatica afgepeld tot ik wat mij betreft tot de essentie was doorgedrongen. Geen geloofsbelijdenis meer, ik noem het mijn uitgangspunten. Die zien er zo uit:

- Ik erken het bestaan van een mij overstijgende werkelijkheid.
- Van die werkelijkheid maak ik zelf deel uit.
- Ik wil de consequenties daarvan aanvaarden.
- Wat die consequenties zijn is mij o.a. geleerd en voorgeleefd door Jezus van Nazaret.

Nu ben ik bezig dat in te vullen. Het hele proces is nog lang niet ten einde! Ik ben dan wel 85 jaar, maar blijf zoeken naar hoe en waarom. Eén ding heb ik al bereikt: ik voel me vrij! Bevrijd van zoveel niet terzake doende 'geloofswaarheden', vrij mijn weg te volgen zoals dat mij goeddunkt, aan de hand van voorbeelden van mensen die mij zijn voorgedaan. En als ik dadelijk dood ben, dan hoeft er geen plechtige uitvaart met eucharistieviering te zijn. Laten vrouw, kinderen, vrienden en magen zich geroepen voelen me te besprenkelen met water, symbool van zuivere bedoelingen van waaruit ik heb geprobeerd te leven. Laten ze zich geroepen voelen me te bewieroken, om me te eren om het goede dat ik in mijn leven heb gedaan. Dan heb ik niet voor niets geleefd...

Dit artikel maakt deel uit van de onregelmatige reeks 'Zelfportretten' waarin Mariënborg mensen vraagt een korte schets te geven van hun leven tot nu toe. Ir G.J.A. (Dick) Wessels was raffinaderijtechnoloog bij Shell, is thans gepensioneerd en woonachtig te Zeist. Hij is voorzitter van de projectgroep 'Quid credo?' (Wat geloof ik?) van de Mariënborgvereniging.

Rond het Binnenhof in Den Haag bevindt zich het scheppend hart van de Nederlandse samenleving. Daar zijn velen bezig om haar een goede vorm te geven. Dat gebeurt door het maken van wetten die de mensen tot hun recht laten komen en die paal en perk stellen aan elke vorm van onrecht. Hoe past de katholieke kerk van vandaag in dit geheel van onze democratische regelgeving? Een gesprek met (prof. dr. mr.) Kees Schuyt, lid van de Raad van State; zijn beleving en visie.

KATHOLIEKEN IN DE RECHTSCHAPEN SAMENLEVING

Kees Schuyt, geboren in 1943, groeit op in een keurig katholiek gezin van tien kinderen, vijf meisjes en vijf jongens. Zijn basisopleiding krijgt hij op het internaat van de Passionisten en op het Aloysiuscollege van de Jezuïeten in Den Haag. Schuyt: "Het was een goede tijd daar. Maar achteraf gezien: een kind van twaalf jaar zo vroeg van huis weg is niet goed. Dan hoort het nog thuis in de geborgenheid van het gezin."

Recht en ethiek

Zijn vervolgoopleiding is sociologie in Leiden. Dat wil zeggen: kijken wat er aan de hand is. Mensen en hun gedrag observeren en proberen te begrijpen. Maar feiten alleen als objectief gegeven, dat is op den duur te weinig. Je

vraagt je al gauw af: wat de mensen doen of niet doen, kan dat nou allemaal door de beugel? Zijn er ook onuitstaanbare feiten en gedragingen en hoe beoordeel je die dan? Zo kom je als socioloog al gauw ook bij recht en ethiek terecht. Daarom studeert Schuyt ook Nederlands recht en doet hij zijn ervaring ook elders op, in Europa en Amerika. In de loop der jaren heeft hij talrijke publicaties op het terrein van de rechtssociologie het licht doen zien.

Naast zijn wetenschappelijk werk als hoogleraar in de rechtssociologie te Nijmegen en in de empirische sociologie te Leiden en Amsterdam, laat hij al vijftien jaar lang door middel van zijn column in De Volkskrant regelmatig zijn licht schijnen over de verschijnselen en gebeurtenissen in de Nederlandse samenleving. Uiteindelijk ontvangt hij talrijke onderscheidingen, waaronder de eervolle Dr. J.P. van Praagprijs van het Humanistisch Verbond voor zijn wetenschappelijke en journalistieke bijdragen aan een humanitaire samenleving.

Nu als lid van de Raad van State maakt hij deel uit van het adviescollege van de regering dat elk wetsontwerp op zijn democratische en ethische waarde beoordeelt. Zodoende levert hij zijn bijdrage aan een humane samenleving.

De vraag is nu: hoe past de katholieke geloofsgemeenschap op dit moment in Nederland binnen het grote geheel van ons democratisch bestel? Is zij een wezenlijke bijdrage daaraan, of doet zij er soms eerder afbreuk aan?

Kees Schuyt: De religieuze opvoeding mag niet blijven steken bij de rigoureuze indoctrinatie in de vorm van eeuwige waarheden en het eigen gelijk, alsof men God in zijn zak heeft.

Gretige openheid

Over zijn katholieke opvoeding in het ouderlijk gezin en bij de paters niets dan lof. Maar dat is niet het eigenlijke leven. De overgang naar het studentenleven is eerst een shock, maar al gauw een openbaring en bevrijding uit te gesloten kringen. Schuyt zegt: "De vrije omgang onder de studenten, de gretige openheid naar wetenschap en cultuur, dat is een verademing, een venster naar het volle leven. De wetenschap en het wetenschappelijk onderzoek werden mijn grote hartstocht. Ook op het gebied van het geloof komen de studenten daar uit hun bekrompen godsdienstige hokjes."

Hij is enthousiast lid van de studentenvereniging en doet mee met de studentekkerlesia in Leiden. Die is volop oecumenisch. Die openheid naar elkaar toe is het gevolg van het Tweede Vaticaans Concilie van 1965, dat veel goede aanzetten gaf voor een ontspannen en wereldgericht omgaan met elkaar. Zo ligt het voor de hand dat zijn huwelijk met Trees van Etten – die zelf ook katholiek is – in 1967 in oecumenisch verband gevierd wordt. Even later is men in 1968 op het Pastoraal Concilie te Noordwijkerhout druk bezig om het katholieke erfgoed in de geest van het Vaticaans Concilie in te passen in de Nederlandse samenleving. Je voelt de euforie naar een open en meer democratische vorm van het katholieke leven. Maar ook de moeizaamheid en de spanningen zijn niet van de lucht. Uiteindelijk komt dan de grote domper in de vorm van het njet

vanuit het Vaticaan. Als socioloog en als jurist die zich heel sterk kan vinden in wetenschappelijke waarheidsvinding, heeft Schuyt dan het altijd aanwezige conflict tussen geloof en wetenschap in het voordeel van de wetenschap uitgelegd. Of beter gezegd: de interesse voor alles wat met katholiek te maken heeft schiet bij hem fors omlaag en bereikt zowat het nulpunt. Voor hem hoeft het allemaal niet meer.

Bijbels humanisme

Op het Tweede Vaticaans Concilie deed de katholieke kerk een poging om vanuit een zeker religieus sektarisme door te groeien naar een werelds wereldbeeld waarin de mens gezien werd als een autonoom wezen, dat in eigen verantwoordelijkheid zijn weg moet zoeken en gaan om zo zijn eigen bijdrage te leveren aan een humane samenleving. "Dit is een vorm van bijbels humanisme dat zeer waardevol is en waarin ik nog altijd geloof. Mensen als Geert Grote en anderen uit het christelijk verleden spreken mij nog altijd erg aan. Zo blijft ook de gregoriaanse zang, bijvoorbeeld van de Requiemis, een weldadige voedingsbodem voor het innerlijk leven van de mens."

Maar de ontwikkeling van de katholieke kerk in Nederland en daarbuiten zit in veel opzichten niet meer op de lijn van dat concilie. De onfeilbaarheid van de paus, het dictatoriale gedrag van de hiërarchie en vooral het in veel opzichten ontkennen van de waardigheid van de menselijke lichamelijke en de gehele wereldse werkelijkheid, dat zijn uitingen van een overtuiging en een kerkelijk beleid waardoor de katholieke kerk zich buiten de humane samenleving heeft geplaatst. Daarom hebben velen haar ook begrijpelijk en terecht de rug toegekeerd. Dat is jammer. "Religie, mythologie en mystiek zijn, net als filosofie en poëzie, belangrijke bronnen om ons leven enige spiritualiteit te geven en boven het alledaagse te verheffen, zodat het leven met zijn onbeantwoorde eeuwige vragen een respectabele humane vorm krijgt."

Kees Schuyt acht deze symbolische kennisvormen equivalenten van elkaar. Zelf scheidt hij genoeg in filosofie en poëzie, heeft daar meer dan genoeg aan en laat religie en mystiek graag aan anderen. Ieder zoekt zo wat hem of haar het meest inspireert.

Gezonde ontplooiing

Terug naar de observatie van de socioloog en de vormgeving van de rechtsgeleerde. Deze disciplines blijven de kardinale steunpilaren voor een humane samenleving. Daarbinnen moet plaats zijn om alle individuen en groepen recht te doen. Dat geldt ook voor katholieken en christenen van allerlei slag. Het verdedigen van de vrijheid van godsdienst is een heilige plicht van onze rechtsstaat. Dat geldt dus ook voor het religieus aspect in de opvoeding op school. Als dat wegvalt, dan ligt daar al gauw het gevaar van louter materialisme op de loer.

Als in het katholiek onderwijs aandacht besteed wordt aan bijvoorbeeld de grote kerkelijke feesten, die hun oorsprong hebben in de bijbel en met name de humaniteit van Jezus naar voren brengen, dan is dat een verrijking van het persoonlijk en maatschappelijk leven in zijn geheel. De religieuze opvoeding mag dan niet blijven steken bij de rigoureuze indoctrinatie in de vorm van eeuwige waarheden en het eigen gelijk, alsof men God in zijn zak heeft. Dat is funest en blokkeert de gezonde ontplooiing van het kind naar een volwaardig leven in de samenleving. "Een opvoeding is geslaagd", zegt Schuyt, "indien kinderen zo rond hun achttiende levensjaar een eigen, autonome keuze kunnen maken, het geloof der vaders opnieuw kiezen of dat achter zich laten. Als het maar een keuze in vrijheid is."

Of de katholieke kerk bereid is of bezig is de lijn van repressie te verlaten en de ommekeer te maken naar de realiteit van de huidige democratische samenleving in Nederland, dat weet Schuyt niet zo goed. En ook niet, of de inspanning van groeperingen als Mariënborg nog zin hebben om het kerkelijk tij te keren. Of men zich gelovig noemt of niet, voor iedereen is het belangrijk om de feitelijke werkelijkheid duidelijk onder ogen te zien en vanuit dat weten met zijn eigen overtuiging en talenten zijn bijdrage te leveren om iedereen tot zijn recht te laten komen. Dat is humaan gedrag en dat blijft een zinnige bezigheid.

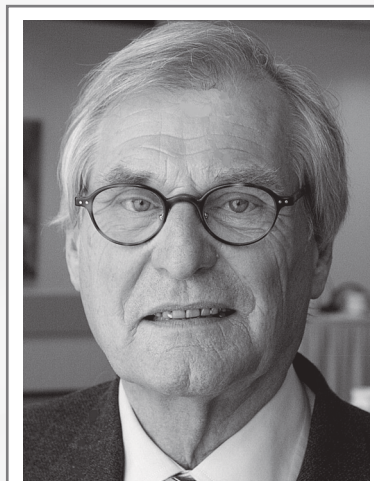
ACTIEF MARIËNBURG

Liefst 70 leden waren aanwezig op de Leden-Jaarvergadering-2010, op 17 april in Utrecht. Ze spraken over de activiteiten in het komend jaar en dachten verder na over de toekomst van de vereniging.

Het proefproject "Beziëld verband" werd gepresenteerd, bedoeld om de mogelijkheden te onderzoeken van een landelijk netwerk van vernieuwende geloofsgemeenschappen.

's Middags werd een schrijfsessie gehouden, waarin de aanwezigen schriftelijk antwoordden op de vraag welke gewenste toekomst Mariënborg over vijf jaar dient te hebben bereikt.

Secretaris Tammo ten Berge heeft zijn functie om persoonlijke redenen moeten neerleggen. Tot zijn opvolger werd *Tom van den Beld* benoemd.

T.A.M. (Tom) van den Beld (Amsterdam, 1937) studeerde Franse taal- en letterkunde. Was rector van Merlet College (Cuijk) en Aloysius College (Den Haag). Studeerde ook theologie, in 1996 in Nijmegen gepromoveerd. Gehuwd, drie kinderen.

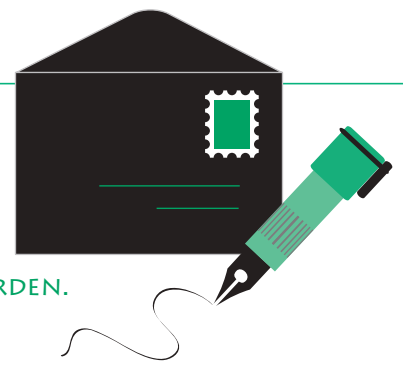

Veel belangstelling.

Schrijfsessie.

PER POST OF E-MAIL VERWELKOMT DE REDACTIE REACTIES EN BIJDAGEN VAN DE LEZERS. ZIJ BLIJFT EVENWEL HET RECHT HOUDEN DEZE AL DAN NIET OF SLECHTS GEDEELTELIJK TE PLAATSEN. EN PLAATSIING BETEKEN NIET PER SE, DAT DE REDACTIE MET HET GESCHREVENE INSTEMT. IDEALE LENGTE: 200 À 300 WOORDEN.

ROEIEN TEGEN DE STROOM IN

Het februarinummer is weer een lezenswaardige editie geworden. Dit keer wel veel wetenschappelijke en lange artikelen, maar verder alle lof. Ik wil graag even reageren op het artikel over Anne-Francine van Gogh, geschreven door Leon Goertz. Voor eenieder van ons een heel herkenbaar verhaal, waaruit ook blijkt hoeveel veerkracht er in een mens kan zitten. Roeien tegen de stroom in. Geweldig.

Toch even een kanttekening bij het artikel, met name in het gedeelte onder het kopje 'Acht Mei en Punt'. Ik citeer: "Vikaris Gé Geukers van het bisdom Haarlem, die ondanks haar scheiding haar benoeming accepteert, geeft haar en de collega's alle ruimte om in het dekenaat het pastoraat, de vorming en toerusting op een democratische wijze onder het motto *Kerk Wij Samen* vorm te geven. Dat is een mooie tijd. Maar ja, hoe gaat dat? Bisschop Bomers sterft en bisschop Punt komt. Hij brengt een andere wind."

Die laatste zinnen zou ik liever anders zien, dat lijkt me reëler: *Maar ja, hoe gaat dat? Bisschop Theodorus Zwartkruis sterft en bisschop Bomers en vervolgens bisschop Punt komen. Zij brengen een andere wind.* Met de benoeming van Bomers is de ellende al begonnen (ruzie met de priesterraad) en hulpbisschop en later bisschop Punt maakt het alleen nog een beetje erger.

Alie van Leeuwen, Almere

KYRIE MET TROPEN

Vanmorgen kwam ik in het bezit van het nieuwe "*Overzicht van de gezangen*", basis voor de wekelijkse misboekjes "*De zondag vieren*", uitgegeven door de Werkgroep Liturgie in Heeswijk. Met verbazing las ik in het 'Woord vooraf', dat het Nederlandse episcopaat heeft vastgesteld dat zij de inhoud van deze boekjes voortaan wil inzien voordat ze gedrukt worden. Omdat de uitgever in het bisdom Den Bosch gevestigd is, is bisschop Hurkmans als direct verantwoordelijke aangewezen, die op zijn beurt een censor heeft benoemd, die dus het bekende 'Imprimatur' vooraf moet verlenen. De naam van de censor wordt niet vermeld; waarom niet? (Maar is intussen alom bekend geworden: pastoor Cor Mennen uit Oss – *Red.*).

Ik veroorloof mij enkele kanttekeningen. Kennelijk wordt de Werkgroep voor Liturgie Heeswijk niet in staat geacht zelf een goede keuze te maken uit het aanbod van liederen. Gezien mijn ervaring gedurende vele jaren met de tot nu toe gekozen liederen lijkt mij dit geheel ten onrechte. Uit de motiveringen bij de op voorhand afgewezen 17 tot nu toe gebruikte liederen blijkt, dat men kiest voor duidelijke teksten ten koste van poëtische (tenminste vier afgekeurde teksten zijn van de hand van Huub Oosterhuis). Gelukkig weerlegt de voorzitter van de werkgroep in zijn 'Woord vooraf' deze argumentatie m.i. afdoende.

Daarnaast lees ik bij de motiveringen zinsneden als: (bij litaniegezag GVL 216) "Stemt geheel niet overeen met de geëigende opbouw van een

Kyrie met tropen." Bij zo'n motivering verzucht ik: "Waar zijn de heren in Godsnaam mee bezig!?" Maakt ook de vorm van het Kyrie onderdeel uit van het onveranderlijke erfgoed van onze moeder de heilige kerk? Wie het genoemde *Overzicht* tot nu toe niet in handen heeft gehad moet het zien te krijgen om het complete 'Woord vooraf' te lezen en zijn oordeel te vormen over deze naar mijn mening teleurstellende gang van zaken.

A.D. Spring in 't Velt, Helmond

R.K. kerkorganist (sinds 1948)

FRAAIE UITVOERING

Mijn compliment met de fraaie uitvoering van het februarinummer van '*Mariënborg*' en de wijze waarop mijn artikel daarin is geplaatst. Uiteraard ben ik benieuwd welke reacties dit artikel oproept. De andere artikelen heb ik met interesse gelezen. Op blz. 9 stond helaas een onjuiste zin (Had moeten zijn: "Het is duidelijk dat ondanks alle groeistuipe... *Jonge Kerk* zich heeft weten te ontnavelen en op een sprankelende manier jong is gebleven."), maar voor de rest ook hier geldt 'een compliment' voor de redactie!

Henk Hogeboom van Buggenum, Heiloo

Stichting Teilhard de Chardin

VLINDER

IK WIL EEN VLINDER ZIJN
KLAPWIEKEND VLEUGELICHT
MET DE WARE AARDE ONDER EN
DE LICHTHE HEMEL BOVEN MIJ.

IK WIL EEN VLINDER ZIJN
IN GEUREN EN KLEUREN EN
HOOG UIT GEHEVEN LEVEN BOVEN
HAAT EN KWAAD EN EIGENBAAT.

IK WIL VAN WARMTE OPENGAAN,
DE NECTAR DRINKEN VAN DE BLOEMEN
DIE IK BESTUIF EN BEVRUCHT
WANT DAAR BAART GOD ZICHZELF.

IK WIL DE VREUGDE PROEVEN VAN
HET STOEIEN MET ZONNESTRALEN
EN ALS DE AVOND VALT MIJN MANTEL
DICHTSLAAN VOOR DE LAATSTE RUST.

Jan Peyenburg, Eindhoven

DEMOCRATIE EN MORAAAL

Over het referaat van professor Paul van Tongeren, vorig jaar oktober tijdens het Mariënburgcongres, is door menigeen nog verder doorgedacht.*)

Hem was de vraag gesteld: “Waarop baseren de kerkelijke autoriteiten hun bevoegdheid om de gelovigen gedetailleerde morele voorschriften op te leggen?” Naar mijn indruk werd primair op de ethiek gedoeld. Moraal is een geheel van voorschriften met betrekking tot de naleving van de ethiek. De ethiek zelf kent geen regels, alleen *beginselen*. Van Tongeren sprak van *morele inzichten*. Zou morele intuïtie of moreel besef ook passen? Waar halen we de ethische beginselen vandaan en wat heeft de Kerk daarover te zeggen? Zijn dit niet de vragen waarom het gaat?

Van Tongeren herinnerde eraan dat de Constitutie *Lumen Gentium* (Vaticanum II) het gezag van paus en bisschoppen inzake *geloof en zeden* bevestigt en stelde vervolgens: “de moraal is van de orde van de interpretatie”, “dat impliceert geen relativisme” en “het geweten als ‘laatste instantie’”. Moraal (ethiek) handelt over

goed en kwaad, maar daar is geen scherpe maat voorhanden, de betekenis van goed en kwaad wordt vastgesteld door *interpretatie*, die per definitie onzeker is. Ook de natuurwet geeft ons z.i. weinig houvast. Bij de interpretatie van een gedicht hebben we het gedicht nog als maat, maar ook die maat behoeft interpretatie. Toch leidt dit alles niet tot relativisme. Het geweten beslist, alhoewel het kan dwalen. Van Tongeren neemt echter aan dat ergens een houvast is te vinden, dat een grens stelt, zo zou ik het uitdrukken. Waar vinden we die zekerheid?

Een wereld vol interpretaties

Als eerste zekerheid wees Van Tongeren op het feit dat wij leven in een wereld van betekenissen en dat we dus voortdurend moeten interpreteren. Dit lijkt op Descartes: *dubito ergo sum*, ik twijfel aan alles, maar ik kan niet twijfelen aan het feit dat ik twijfel. Dat we in een wereld vol interpretaties leven is een vaststaand gegeven, maar niet het laatste woord. Betekenissen be-tekenen iets, ze hebben een inhoud en interpretatie wil die inhoud vaststellen. Dit is geen willekeur. Daarom moet de filosofie vanuit die (aanvankelijke) zekerheid verder denken. Misschien komen we dan in een betekenisvolle sfeer terecht die boven het interpreteren uitgaat.

Van Tongeren wees op de religie die hij omschreef als dé manier waarop mensen hun zin voor transcendentie ontwikkelen: de religie overschrijdt de natuurlijke ervaring. Dit bovennatuurlijke kunnen we niet direct ervaren, maar wel indirect door verwijzing (binnen onze ervaring). Daarbij speelt het geloof een beslissende rol: als waar willen bevestigen wat je niet kunt weten, zoals Van Tongeren pakkend omschrijft. Hier vinden we wat meer zekerheid omtrent de beginselen die ons binden, namelijk deugden als geloof, hoop en liefde en het Goede, als de opdracht God dienen en de naaste als jezelf. Deze richtpunten worden als zodanig aan de (wisselende) interpretaties onttrokken. In deze sfeer kan de Kerk gezaghebbend spreken. Beslissend blijft echter toch het *gewetensvol geloven*. De Kerk spreekt, maar wij stellen zelf gewetensvol vast welke inhoudelijke betekenis aan hoop, liefde en het Goede in dit concrete geval toekomt. De eindverantwoordelijkheid ligt bij direct betrokkenen. Precies hier beginnen de vragen. Hoe gaan wij in concreto om met morele inzichten?

Ik volsta met het weergeven van Van Tongerens eigen samenvatting, die stelt o.a. dat het persoonlijk geweten centraal staat, maar dat betekent niet dat het altijd gelijk heeft. Morele inzichten zijn altijd voorlopig en relatief onzeker. Religie is een cultivering van ons besef van transcendentie.

Het gaat om beginselen

We mogen niet vrijblijvend blijven stilstaan bij die voortdurende interpretaties. Alles is tenslotte interpreteren, net zoals alle leven ademen is, maar komen we daarmee verder? Interpretaties zijn niet altijd goed. Een letterlijke interpretatie zelden, maar een teleologische uitleg (die let op de strekking) is meestal beter. Nogmaals, de ethiek kent geen wetten, geen rechters, alleen beginselen. Alleen in de moraal vindt men regels, zoals in de verouderde kerkelijke handboeken. Maar houden we goed vast: het gaat in de ethiek, ook in de kerk, uitsluitend om beginselen. Dat houdt in dat ze betrekkelijk onbepaald zijn naar subject en object: het goede moet worden gedaan en het kwade gemedend; bemin uw naaste, respecteer uw medemens. Er is geen ethische rechter om dit uit te leggen, in de ethiek is ieder rechter in eigen zaak. Daarom beslist hier het geweten. Rechtsvinding door de rechter is lastig, deze *ethiekvinding* is ook lastig, dat moeten we leren en de Kerk heeft het nogal laten afweten.

Moraalhandboeken of ethische commissies kunnen ons het werk niet uit handen nemen. We moeten het zelf doen. Ook een zogenaamd dwalend geweten heeft het laatste woord. Degene die dwaalt weet dat immers niet. Iemand die weet dat hij dwaalt, dwaalt niet meer. We kunnen van de protestanten veel leren, want die denken tenminste zelf na. Wanneer geven onze bisschoppen eens een pittige tv-cursus op dit gebied? We vinden trouwens relevant materiaal in schitterende publicaties van Benedictus XVI. Laat dat ook eens worden erkend.

Respect voor alle opvattingen geboden

Aan de hand van een concreet geval wil ik laten zien hoe men te werk zou kunnen gaan. Erik Jurgens heeft de volgende vraag op tafel gelegd: in hoeverre hebben rooms-katholieke parlementsleden (in Nederland, in Spanje) het recht voor een euthanasiewet te stemmen, terwijl hen – in Spanje – excommunicatie boven het hoofd hangt? (In Nederland was er alleen contact tussen kardinaal Simonis en Jurgens, destijds lid van de Eerste Kamer).

We moeten ook hier teruggrijpen op het relevante *beginsel*, te weten de *vrijheid*. Nederland en Spanje zijn democratieën: de modi van vrijheidsverwerkelijking zijn derhalve structureel in hun constituties vastgelegd (rechtsstaat, meerderheidsbeginsel, minderhedenbescherming, grondrechten). Daartoe behoort ook de vrijheid van godsdienst. Alle religies, geloofsovertuigingen en levensbeschouwingen mogen zich vrijelijk manifesteren. De overheid bemoeit zich daarmee niet (scheiding van Kerk en staat). Maar de Kerk evenmin.

Een euthanasiewet strekt er toe in een democratie te gelden, in een samenleving waar de menselijke vrijheid de hoogste

norm is. Over euthanasie wordt in religies en geestelijke stromingen verschillend gedacht. Al die verschillende visies zijn *in beginsel* ethisch legitiem. Zolang er geen sprake is van nazi's of rassenfanaten die willen uitmoorden e.d. blijft respect voor *alle* opvattingen geboden. In een vrijheidsregiem zijn al deze meningen respectabel en zal wetgeving dus aan de vrijheid van allen (felle tegenstanders én liberale voorstanders) recht moeten doen. Dit is de betekenis van vrijheid als democratie.

Ook rooms-katholieke parlementsleden dienen zich – als een ethische eis – aan de democratie te houden. Natuurlijk mogen bisschoppen een geloofspunt voorhouden, maar ook zij dienen de democratische verantwoordelijkheid van gelovige parlementariërs te respecteren. Excommunicatie is buiten de orde. Het is misschien tekenend dat de Spaanse bisschoppen dit wensen en niet Nederlandse. Op het stuk van democratie heeft Spanje een andere traditie dan Nederland, om het zacht uit te drukken.

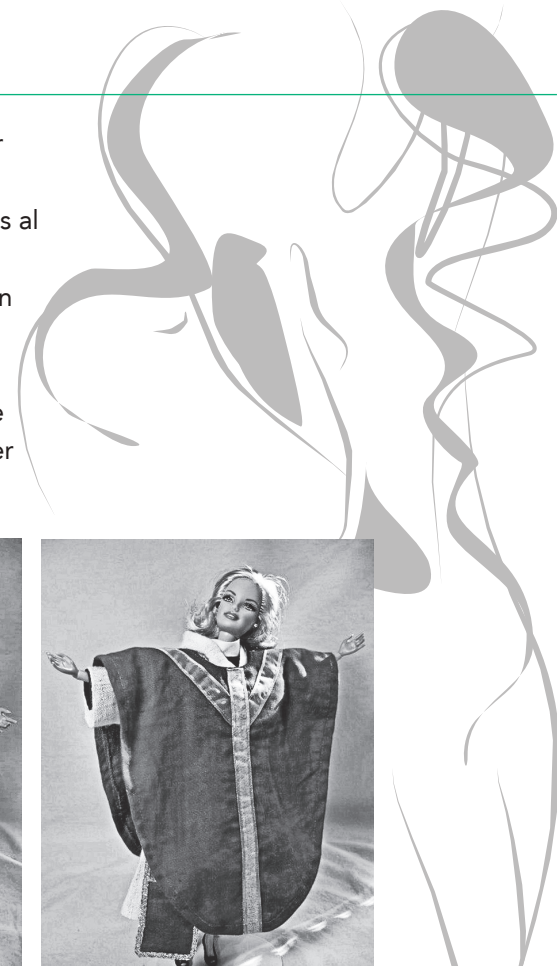
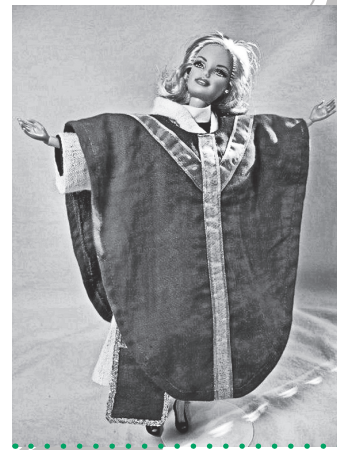
Het stemgedrag van een parlementariër dient niet te worden afgemeten aan zijn rooms-katholieke overtuiging, maar uitsluitend aan zijn opdracht in een democratie het algemeen belang te dienen en daaronder vallen ook de legitieme aanspraken van anderen. Zijn stem geldt immers voor iedereen. Men mag een religieuze *strong view* nooit via wetgeving aan anderen opleggen. Het kan immers gaan om burgers, gelovig of niet, die oprecht menen dat euthanasie onder omstandigheden geoorloofd is en die een wettelijk houvast willen. Met een euthanasiewet wordt geen enkele rooms-katholiek gedwongen euthanasie te bedrijven. Zijn geweten komt niet in het gedrang. Een rooms-katholieke parlementariër mag een verantwoorde regeling niet tegenhouden, dat is in strijd met zijn ethische plicht de democratie te verwerklijken. Hoewel de kerk te weinig democratische momenten kent, heeft de democratie zelf wel degelijk christelijke wortels. Misschien kan de hier bepleite oplossing worden opgevat als een verantwoorde uitleg van de deugd der *liefde*, waarvan Van Tongeren zo terecht gewaagt.

*) De voordracht van prof. Paul van Tongeren, "Gezag, geweten, genade", is integraal na te lezen op de website van Mariënborg: www.marienburgvereniging.nl (op de eerste e geen trema!) dan klikken > archief > congres2009 > verslaglegging en documentatie > gezag, geweten, genade.

Vorige maand sprak onze Hoge Raad onomwonden uit dat de staat dient op te treden tegen de Staatkundig Gereformeerde Partij, omdat deze SGP geen vrouwen toelaat op de kieslijst voor de aanstaande verkiezingen. SCV klinkt ongeveer hetzelfde, staat echter voor: Stato della Città del Vaticano, op de autokentekens van het Vaticaan. In de 'Osservatore Romano', schreef tezelfdertijd de Italiaanse historica Lucetta Scaraffia, dat de uitsluiting van vrouwen van kerkelijke ambten in de R.-K. Kerk een van de oorzaken is van het seksuele misbruik dat dezer maanden in die kerk aan het licht van de godslamp komt. En zij schreef dat nota bene in de Vaticaanse staatskrant! In de Verenigde Staten hebben de anglicaanse bisschoppen in meerderheid besloten dat Mary Glasspool binnenkort geconsacreerd kan worden tot hulpbisschop van Los Angeles, niettegenstaande het feit dat zij 'openlijk' lesbisch is. In Ohio, ook Verenigde Staten, heeft Julie Blake Fisher aan de omvangrijke garderobe van de Barbiepop en nieuwe set kleertjes toegevoegd,

nl. die van priesteres voor het hele kerkelijk jaar. Zij wil daarmee jonge meisjes al popspelend interesseren voor het priesterschap van de vrouw, want "dat kan nu onmogelijk nog ver weg zijn". Ook al zal onze Hoge Raad daar niets over mogen zeggen.

Word lid!

BON VOOR OMWENTELING

De crisis in de kerk is de voorbode van een wereldwijde kerkomwenteling. "Mariënborg" wil daarover informeren en eraan bijdragen. Als vereniging en als tijdschrift. Voelt u daar ook wat voor? Sluit u aan bij onze gelederen:

De heer/mevrouw (a.u.b. aangeven wat van toepassing is)

Naam: .....

Adres: .....

Postcode en plaats: .....

- wordt lid van de vereniging Mariënborg en ontvangt vier keer per jaar 'Mariënborg', het tijdschrift van de vereniging (€ 25,- per jaar)
- abonneert zich op het tijdschrift 'Mariënborg' zonder lidmaatschap (€ 15,- per jaar)
- meldt zich voor drie proefnummers van het tijdschrift 'Mariënborg' (€ 5,-)
- is lid en wil een geschenkabonnement van drie nummers geven aan:

de heer / mevrouw (a.u.b. aangeven wat van toepassing is)

Naam: .....

Adres: .....

Postcode en plaats: .....

Datum: .....

Handtekening: .....

De (eventueel fotogekopieerde) ingevulde bon in gesloten envelop zonder postzegel opsturen naar:

Secretariaat Mariënborg – Antwoordnummer 223 – 3800 VB Amersfoort

of alle gegevens per e-mail zenden naar: secretariaat@marienburgvereniging.nl